

Fons policials en els inicis de l'edat contemporània: el cas de la Subdelegació de Dénia (1824-1836)¹

JESÚS EDUARD ALONSO I LÓPEZ

Director de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Gandia

La realitat interdisciplinària i transversal de l'arxivística ens fa guanyar perspectiva i saber, de vegades, però també és cert que en ocasions dispersa la nostra atenció. Al llarg del temps, el 'cor' de la nostra disciplina ha anat viatjant i desplaçant-se per territoris diversos i és indubtable que avui els sistemes de gestió documental, així com els problemes i oportunitats que generen les noves tecnologies, copen una bona dosi de l'atenció dels professionals dels arxius.

Açò mateix està començant a fer palesa la necessitat d'un replantejament i una reinvençió del paper dels arxius històrics, els quals resten en una posició 'terminal' i potser marginal en la literatura professional actual. Fa la feta que no ens trobem en el millor moment per als estudis de caire institucional que en un altre temps foren estel·lars (pensem només en el notariat, en les corts i el municipi medievals o en les cancelleries reials...).

El present estudi ve a ser una aportació en l'àmbit de la història institucional i arxivística que pot semblar lateral, si bé tractaré de contrarestar aqueixa percepció. Estem parlant en concret d'una mena de fons que es constituïren arran de

la creació, el 1824, de la Policia General del Regne, fet que sol considerar-se el moment fundacional de la policia estatal a Espanya. Això mateix en un període en què els experiments político-institucionals sovintejaven, tot travessant allò que s'ha vingut a conèixer com a 'transició' de les monarquies absolutes als estats liberals.

Certament, aquests van ser uns moments difícils en què els canvis accelerats i els trasbalsos bèl·lics i polítics incidiren negativament en uns dipòsits documentals que avui ens presenten una cara desfigurada dels antics corregiments i intendències borbòniques.

Altrament, va ser aquest un període clau en el que anaven gestant-se i naixent la majoria de les institucions, òrgans i sèries documentals que ens són familiars. Per posar un exemple entenedor, només cal esmentar els padrons generals del veïnatge, l'inici dels quals està lligat a les funcions policials que anem a repassar; o les cartes de seguretat, en els orígens de l'actual DNI.²

El caire d'un article de revista no ens permet d'aprofundir en els aspectes més purament històrics i polítics que expliquen la creació dels fons de què tractem i, tampoc, d'elaborar descripcions documentals detallades.³ No obstant això, caldrà fer, si més no, una referència mínima a la complexitat de les funcions policials i dels poders i institucions que se'n feien càrrec, així com a les disposicions legals que crearen una superintendència general de policia a Madrid, unes intendències a les províncies o antics regnes i unes subdelegacions als corregiments i governacions borbòniques. En la segona part entrarem en els trets i l'estructura dels fons de les subdelegacions de policia, les quals constitueixen un antecedent de les actuals comissaries.

La gestació d'un cos policial estatal

Podríem al·ludir a múltiples antecedents, que van des de les germanies i les germanies d'albors de l'edat moderna fins la creació de cossos específics al llarg del segle XVIII, entre els quals cal anomenar els primerencs Mossos d'Esquadra catalans, ja fa temps tractats per Núria Sales, o la Companyia solta de Fusellers del Regne de València, creada el 1774 i més recentment estudiada, en els seus orígens, per Josep Maria Palop Ramos i Enrique Martínez. Aquests cossos havien estat formats de vegades per iniciativa privada, però també per l'espenta de les autoritats locals o del mateix poder central. Feien una 'guerra menuda' i de muntanya, especialment allà on havia arrelat el bandolerisme o existia una costa

escarpada: la comarca valenciana de la Marina Alta, encapçalada per la plaça de Dénia, acomplia tots els requisits.

D'entrada, cal tenir en compte que l'exercici de la justícia per alcaldes de casa i cort, per corregidors i alcaldes, majors o ordinaris, tenia molt a veure amb els afers del manteniment de la 'pau pública'. Sovint, els agutzils i altres oficials dependents eren els encarregats de realitzar rondes o de controlar establiments públics i vianants. Fins i tot, el 1739 va ser creada una força d'invàlids hàbils, procedent de l'exèrcit, que auxiliava els jutges en aquesta mena de funcions.⁴ La famosa *Novísima Recopilación* arplegava abundant legislació sobre la matèria, si bé esparxa en diferents llibres i títols.⁵ El 1714, el duc de Berwick havia instituït els comissaris de barri a ciutats principals, caps de partit i places fortes. Allò que podria haver estat provisional esdevenia una mesura d'ample abast, duradora fins les reformes de 1766. Aquests comissaris tenien com a tasca fonamental el control policíac i el manteniment de l'ordre.⁶

Era evident d'altra banda (i potser millor conegut i reconegut) el paper de l'exèrcit com a perseguidor de contrabandistes i bandolers. Per contra, era palès que alcaldes, corregidors i justícies locals foren uns actius opositors a l'acció militar i que la tensió entre civilisme i militarisme era ben viva. Especialment en un territori com el valencià, perdedor en la Guerra de Successió, tal com ens ha contat a bastament Enrique Giménez. Els conceptes d'exèrcit d'ocupació o de guàrdia permanent eren vigents. D'altra banda, les trames de corrupció, encobriment i defensa del contraban eren sens dubte profundes i connectades amb el bandolerisme i el clientelisme, cosa que topava amb l'acció de l'estat, com més endavant es posarà en evidència amb la instauració de la Guàrdia Civil a partir de 1844.

Tractar dels cossos encarregats del manteniment de la tranquil·litat pública no és gens senzill: a més de la tradicional intervenció militar, dels minyons o de la justícia hi ha encara una llarga història de conformació de milícies locals. No és estrany, així, que cap al 1786 el síndic personer d'Elx considerés apropiat el cos de milícies urbanes per tal de protegir camins i alqueries aïllades, o bé que a l'Anglaterra actual s'aprofite aquesta tradició de forces armades locals per organitzar els cossos de seguretat.

Aquestes milícies, provinents d'antics i diversos 'costums' d'ajust de gent armada, com ara els sometents, derivaran, per un costat, en la possibilitat d'un exèrcit de reserva (així es va practicar durant la Guerra Gran o de la Convenció, i més endavant durant el govern dels liberals moderats, fins 1867). De l'altre, en cossos de fort component polític: la milícia nacional, de caire liberal, sovint

radical, i els voluntaris reialistes, contrapunt absolutista coexistent amb la policia durant el període acotat per al nostre estudi (1824-1836).

Els fets i avalots de 1766 arreu d'Espanya provocaren unes primeres mesures de Carles III al voltant de la reforma del sistema de seguretat. El model català dels mossos s'exportava i es creaven la *Compañía Suelta de Castilla la Nueva*, les *Compañías de Infantería fija de la Costa de Granada* i altres cossos semblants com el dels minyons esmentats de Regne de València. Aquesta política es completava amb la reorganització de la vigilància de Madrid i les funcions de policia en diverses audiències, entre elles la de València (1768-1769).

No és ara el moment de repassar reials pragmàtiques, cèdules i decrets que ens situen en el camí de la creació d'una Superintendència General de Policia que no aconseguiria consolidar-se durant el regnat de Carles IV i encetaria un 'tour de force' amb els capitans generals per tal de concentrar competències en aquest àmbit d'actuació.⁷ Tampoc no ens aturarem gaire en l'Estatut de Baiona o en les Corts de Cadis, les quals continuen mantenint una relació estreta entre dret militar i ordre públic o 'ordre interior'. Més endavant, la important llei de 21 d'abril de 1821 donarà peu, en el marc legislatiu liberal, a una jurisdicció de guerra per a qüestions d'ordre públic i a l'exercici de facultats extraordinàries per les autoritats militars.

D'un altre costat, les corts de Cadis crearen la Milícia Nacional, la qual tenia funcions explícites de policia com a cos semiprofessional. El seu reglament provisional de 1814 li encomanava les missions de guardar els edificis públics, patricular, perseguir i capturar desertors i malfactors, escoltar les conduccions de presos i de cabals públics, així com la defensa de les poblacions dels enemics exteriors i interiors.

Amb la reacció absolutista de 1814 es suprimien el ministeri de la governació i els caps polítics de les províncies, tot reenviant les competències de seguretat i ordre públic als comandants i capitans generals. Durant el sexenni que arribava fins 1820 també es va restaurar la vella Inquisició. Cal recordar, no obstant això, que hi va haver un primer intent de crear un *Ministerio de Policía y Seguridad*, el qual va tenir una vida efímera cap al 1815 i es va centrar en la repressió política.

Durant el Trienni Liberal va ser aprovat un reglament de policia: per decret XVI de 6 de desembre de 1822 s'hi establia que les autoritats competents en la matèria eren els caps polítics; els alcaldes i ajuntaments (en segon lloc) i els ajudants de barri (en el tercer). S'afavoria així mateix una divisió de les ciutats en quaters i barris. En l'article 35 i en consonància amb el contingut del fons que

analitzarem, s'hi establien competències en matèria de censos de població, de domicili, veïnatge, passaports, vides privades i armes prohibides.

La creació d'un cos de policia anava molt lligat a la mateixa configuració i maduració de l'estat. Per això mateix, no deixa de resultar una paradoxa que alguns autors assimilien el naixement de la policia a la divisió de poders de l'estat i que la seua creació es concrete en un moment de reacció absolutista. Potser que les competències en ordre públic de la Milícia Nacional ajuden a explicar una part d'aqueixa contradicció. Com també expliquen, parcialment, el fracàs de la iniciativa del marquès de las Amarillas, el 1820, per tal d'instaurar un cos de salvaguardes nacionals, el qual és considerat un precedent de la futura guàrdia civil.

En tot cas, abans de travessar el llindar de la guerra civil de 1822-1823, convé remarcar l'ampla difusió de la creença que la força militar era decisiva en temes d'ordre públic, alhora que les tasques repressives predominaven sobre les preventives. A més a més, la situació de conflicte civil gairebé permanent i bèl·lic faria que les mesures extraordinàries predominaren sobre les ordinàries i moderades. Tot alhora, però, la intranquil·litat viscuda durant el trienni liberal es trobaria en els mateixos fonaments de la voluntat reial de crear un cos de policia fort, controlat des de l'estat, el qual deixaria arrere una Inquisició que s'havia demostrat inoperant i que ja no reviuria mai més.

La creació de la Policia General del Regne i les seues subdelegacions

Un decret de la Regència de 8 de juny de 1823 (publicat a la gasetta del 14) nomenava un superintendent de vigilància pública. El segon article d'aquesta disposició li encomanava vetllar *por las condiciones de las personas que se hayan hecho o se hagan sospechosas por sus opiniones contrarias a la religión o al trono*. Segons López Garrido, en un context de reacció política, les garanties processals brillaven per la seua absència,⁸ la qual cosa s'accentuava amb la creació de les comissions militars executives contra delictes de bandolerisme i d'opinió, és a dir, contra els delictes comuns i els polítics.⁹

La *Superintendencia General de Policía* va ser creada per un reial decret de 8 de gener de 1824.¹⁰ Amb el consegüent naixement de la *Policia General del Reino* es reconeix oficialment el moment fundacional de la policia estatal moderna com a cos independent de l'exèrcit o de les xarxes de vigilància associades a la Inquisició. La superintendència va ser agregada al ministeri de Gràcia i Justícia,

amb la qual cosa s'encetava també el procés de creació de la policia judicial i una certa subordinació a aquest poder.

La missió de l'*arreglo de la policia de mis reinos*, segons el mateix decret, raïa en tres pols fonamentals: la repressió de l'esperit de sedició, l'extirpació dels elements de discòrdia... i, també, a *desobstruir todos los manantiales de prosperidad*.

No es circumscrivia a Madrid, de manera que es prefigurava una administració centralitzada i escampada arreu del territori, tot seguint el model francès i no pas l'anglès, on predominen els esquemes locals. Va ser aleshores quan es va adjudicar el nom de 'subdelegats' als caps de policia de les governacions o circumscripcions més menudes, al mateix temps que subsistia, al País Valencià, la figura de l'Intendent General del Regne. Les subdelegacions es corresponien amb poblacions o partits importants, com és el cas de Dénia, i sumaven un total de 126 a tot el territori espanyol. Aquests subdelegats comptaven amb una ampla competència per reclamar auxilis militars i judicials. De fet, la implantació de la policia arreu del territori espanyol comptava amb membres civils (intendents, comissaris i zeladors) i uns altres de militars que actuaven sota la dependència del ministeri de Justícia.

Segons Turrado Vidal, la comissió que va redactar la reial cèdula es va inspirar per a la seua elaboració en el reglament que regulava la policia francesa de l'època (potser no siga sobrer recordar la vigència europea del sistema Metternich o de la Santa Aliança, així com la recent intervenció dels Cent mil fills de Sant Lluís). Era evident l'extrema i sensible interrelació del model policial amb els canvis polítics i socials.

Del mes de març de 1824 data el *Reglamento de policia de Madrid y de las Provincias*, inclòs en la primera caixa del fons de què tractem, el qual fou elaborat pel superintendent general. Conté, respectivament, 180 i 121 articles.

En un primer capítol s'hi especifiquen les funcions del superintendent general. En les seues oficines comptava amb una secretaria, dotada amb diversos oficials, un d'ells arxiver, així com amb tresoreria i dipositaria. També els intendents disposaran d'un aparell burocràtic important. València disposava d'un intendent de primera categoria. A les comarques centrals valencianes, a més de la subdelegació de Dénia, n'hi havia a Alzira, Alcoi i Xàtiva, totes elles ciutats cap de governació. Als pobles on no hi havia subdelegat de policia, els jutges exercirien les seues atribucions. D'acord amb el reglament, cada subdelegació tindria un districte que, en el nostre cas, era equivalent a la governació borbònica i com-

prenia 70 poblacions que avui formen part de les comarques de la Marina Alta, la Marina Baixa i la Safor.

A València, el primer intendent en exercici seria Xavier Cornel, instal·lat el 23 de març de 1824. Ben prompte ho comunicava als 9 subdelegats del territori valencià. Així mateix, adjuntava dos exemplars de l'al·locució adreçada als habitants del Regne amb motiu de la instauració de la policia i feia ell mateix un breu discurs.¹¹

La documentació del fons de Dénia dona fidel testimoni de la posada en pràctica del reglament prolix de març de 1824. A més a més, caldrà tenir en compte disposicions posteriors; entre elles la *Instrucción provisional de contabilidad*, de 1825. Les funcions que s'hi marquen van connectades totes elles per un fil conductor que es podria sintetitzar en la paraula 'control'. Entre elles, n'hi ha algunes més caracteritzadament burocràtiques i d'altres més properes a l'exercici i el monopoli de la violència.

En primer lloc, tenim aquelles funcions relacionades amb el control de la població i particularment dels vianants. D'ací el projecte de fer un padró general, per un costat, i l'expedició de cartes de seguretat i passaports per l'altre.

En segon lloc, hi ha el control de determinades activitats. Primerament aquelles que impliquen l'ús d'armes i en segon terme les posades, les tavernes i la venda ambulants, les quals eren considerades focus potencials de delinqüència.

En darrer lloc tindrem aquella funció més lligada a la pràctica de la violència i de la repressió: la recerca i captura de delinqüents, desertors, dissidents polítics i persones 'sospitoses' en general.

La creació o recreació de la policia, el 1824, va ser durament criticada per militars i bisbes, gelosos de la seua pèrdua d'influència, per exemple, a través de l'antiga Inquisició. El bisbe de Tarassona la qualificava d'institució estrangeritzant. El capità general de València i Múrcia opinava que *en todo se entromete la policia, menos en lo que le toca*. Així mateix, criticava la seua desmesurada ambició per fer-se superior en l'esfera política.¹²

Aquestes queixes no foren balderes. Si per un costat és cert que no es va restablir la Inquisició, també ho és que la Reial Cèdula de 19 d'agost de 1827 va afavorir l'agregació del càrrec de subdelegat als corregidors o, com és el cas de Dénia (ja des de 1824), als governadors militars i polítics. Segons Ballbé, doncs, els coincidents interessos de militars i eclesiàstics aconseguiren col·lapsar el conat de potenciar aquest sector de l'estructura estatal en la línia administrativista que representaven Javier de Burgos o Sáinz de Andino.

Les mesures sobre control de l'ordre públic es completaven amb la creació dels voluntaris reialistes que, al seu torn, es constituïen en una font important de desordres. D'entrada, no depenien directament dels ajuntaments, però sí havien de ser mantinguts amb contribucions de caire municipal. La reial ordre de 31 de desembre de 1824, amb un fort contingut polític, feia dependre aquest cos dels capitans generals. Tot i això, el febrer de 1826 es nomenava un inspector general d'aquests voluntaris sota la dependència directa del rei.

Al capdavall, doncs, la repressió absolutista recaurà sobre el tríode format per aquests voluntaris, per la policia general i per les comissions militars. Al llarg de la dècada, però, hi ha canvis. El 1825 són suprimides les comissions militars i, el 1827, hi ha la reforma descafeïnadora de la policia que afecta els subdelegats.

La dècada de 1830 serà una seqüència de canvis vertiginosos que afecten singularment la nostra observació. El 1833, coincidint amb la fi del regnat de Ferran VII, la policia va rebre un nou impuls, reflectit amb la promulgació d'una Reial Cèdula de 28 de desembre. Les explosions populars i els desordres públics farien reviscolar, momentàniament, les atribucions de la policia del Regne.

En el moment àlgid de la revolució liberal, el 1835, la superintendència de policia va ser suprimida i reemplaçada per una estructura de comissaris de seguretat pública a totes les províncies. No obstant, bona part d'allò previst en la Reial Cèdula de 1824 es va mantenir vigent fins la creació, el 1877, dels cossos de vigilància i seguretat, la qual cosa dóna idea de la transcendència del tema que estudiem.

La forta interrelació i complexitat dels fets que hem esbossat donen també una noció de la importància del fet policial. Però sobretot, allò que hauríem de concloure és la necessitat de conèixer les institucions de primera mà, amb una anàlisi el més exhaustiva possible que no solament haurà de provenir del coneixement de les mesures legals (sempre amb una grau important d'abstracció i de llunyania) sinó també de les tècniques més sistemàtiques de l'arxivística, de l'anàlisi documental i del coneixement social. El necessari coneixement institucional que ha de trobar-se darrera d'un escaient tractament arxivístic ens pot servir, per què no, per conèixer l'aparell estatal policial en la seua acció concreta, en un lloc i en un temps.

La creació de la subdelegació de policia: el Governador Militar y Político y Subdelegado de Policía de Denia.

Un cop instal·lat l'intendent Cornel a València, començava la tasca d'implantar les subdelegacions al territori, així com tota la trama de responsables i gestors de les tasques de policia, com ara els alcaldes de barri i de les partides rurals. Com sabem, el càrrec de subdelegat era afegit al de corregidor, però comportava una gratificació de 300 ducats, més 200 per a despeses d'escriptori. No hauria de faltar l'*uniforme arreglado al modelo aprobado por Su Magestad para su clase y un bastón con puño de oro*.

El secretari de la subdelegació hauria de ser el mateix de l'ajuntament (en caps de corregiment i alcaldies majors) però tindria a les seues ordres un escriptor per ajudar-lo en les seues funcions – i també un oficial, en les subdelegacions de ports-, tots dos amb la gratificació de 200 ducats anyals. Aqueix modest aparell, encavallat sobre els càrrecs públics preexistents, es completava amb un dipositari, veí (solvent) amb bona conducta i arrelament, de la confiança del delegat i l'aprovació de l'intendent.

A partir del mateix mes de març de 1824, els nous subdelegats s'encarregarien de donar a conèixer i fer complir les disposicions del ram, ço és, l'obligació de traure llicència per dur armes, dur endavant les diligències per formar el padró de població o la necessitat de traure llicències per part de 'los que tengan posadas, cafés, botillerías, tiendas de licores, alejerías, juegos de villares, de pelota, bochas y demás no prohibidos, tiendas de vino generoso y tavernas...'. Sense mancar el repartiment de cartes de seguretat, passaports i altres documents. Prompte haurien de recórrer a mesures progressivament coercitives per tal de forçar l'execució de les disposicions, entre les quals va ser molt problemàtica la confecció del padró: una provatura, aleshores.

Sembla que el governador militar i polític de Dénia no va acceptar de bon grat l'afegit a les seues funcions. Per això va demanar el relleu.¹³ El mateix intendent del Regne de València es manifestava comprensiu en l'afer: era conscient del pes i la incomoditat que la missió de policia suposava per al governador. Però malgrat això, manifestava que no podia rellevar-lo de les obligacions marcades pel reglament (*no hallo medio ni está en mis facultades*). De fet, a les capitals de primera classe, s'havia creat el càrrec de comissari per tal de descarregar els intendents. Li donava l'opció, això sí, de presentar un memorial al superintendent, el qual ell mateix s'encarregaria de vehicular.¹⁴

De forma semblant, l'alcalde de barri de Dénia també era remís al compliment de les seues funcions, per la qual cosa intendent i subdelegat es veurién obligats a recordar-li les seues obligacions, marcades per l'omnipresent reglament i els edictes de policia.¹⁵ Prèviament, cap al mes de juny de 1824, el governador també havia assajat una altra via per descarregar-se de semblants responsabilitats: el nomenament d'un assessor lletrat. L'intendent, però, ho va valorar negativament.¹⁶

Parellament, com és lògic, preocupava l'engegament de la maquinària i els sistemes pertinents per al despatx dels negocis. El mateix intendent remarca la urgència i necessitat de sistematitzar la marxa dels negocis *mayormente en un establecimiento naciente, pues que de ello depende el orden, la sencillez en los trabajos y el acierto en las resoluciones*. Tot això venia a col·lació que s'hi fera cas literal dels models i de les instruccions que adjuntava.¹⁷ Cornel, escrupolosament legalista, exigia també que els subdelegats diferenciaren els seus comunicats o estats de la qüestió segons diferents branques: *Seguridad Pública; Espiritu Público; Subsistencias*.¹⁸

El fons

Aquesta mena de fons, pel que hem pogut veure fins ara, són poc abundants. Entre altres coses perquè la documentació de les mateixes governacions o corregiments del XVIII i els inicis del XIX, en ser dissoltes, van passar a l'estatus d'institució caducada i de segon o tercer rengle, a la qual cosa s'afegien els trasllats i esporgades indiscriminades, les guerres i tota l'ampla casuística que juga en contra de la conservació dels arxius. Potser també hi jugués en contra el caràcter sensible i delicat de les informacions contingudes. En els millors dels casos, com el nostre, van ser confosos o integrats amb la documentació municipal de la ciutat en cap i s'han conservat sovint per la seua inclusió als arxius locals. No per això s'ha de descartar la seua possible derivació a una altra mena d'arxius. En tot cas, com tantes altres vegades, disposem de les 'restes del naufragi' o del producte de la 'selecció natural'.

Segons Nicolau Guanyabens, qui estudia el corregiment de Mataró i en revisa alguns altres a Catalunya, moltes de les sèries es troben força desfigurades i incompletes.¹⁹ Tot i això, en el cas de Mataró, encara s'hi conserven 30 caps de la Subdelegació de Policia. A pesar de tot, el mateix autor estima que, entre la documentació del corregiment, aquella que té una reglamentació més clara i és susceptible de ser estudiada i organitzada, és la relativa a la subdelegació de policia.²⁰

A Dénia, els fons de la governació van passar a formar part de l'arxiu històric local, el qual, cap als anys 1970, comptava amb una numeració correlativa, única, per a tot el seu cabal documental. Tanmateix, sí hi havia dos fons identificats, si bé aleshores batejats com a *Serie Gobernación de Denia* i *Serie GTP* (Gestió Tàctica Policial).

La 'sèrie' de governació tenia 25 lligalls amb documentació des de 1700 a 1836, entre la qual predomina la correspondència. La 'sèrie' GTP comprenia i comprèn el període 1823-1836 i estava formada per 7 lligalls, del contingut dels quals l'encarregat de l'arxiu, José Martí, remarcava la seua coherència i homogeneïtat.²¹ L'any 2001, l'actual arxivera, Rosa Seser, amb bon criteri, va individualitzar aquest fons i va afegir materials esparsos que ara ja es troben reunificats en un total d'onze capsos.

La valor i la individualitat del fons augmenta en la mesura que els arxius de la Superintendència de Madrid i el de la Intendència de València, de moment, no es troben localitzats. Tampoc no tenim notícia de l'existència d'arxius equiparables en altres seus de subdelegacions al País Valencià.

Per a l'organització d'aquest fons hem tingut en compte el quadre de classificació prèviament elaborat per l'actual arxivera municipal de Dénia, el qual és assenyat i ajustat a la realitat legal, funcional i de la pròpia documentació.²² L'organigrama és el següent.

- 1.- Normativa
- 2.- Administració
  - 2.1.- Comptabilitat
  - 2.2.- Correspondència.
    - 2.2.1.- Llibres copiadors, esborranys i registres.
    - 2.2.2.- Entrades
    - 2.2.3.- Eixides
- 3.- Funcions i activitats
  - 3.1.- Control de vianants
    - 3.1.1.- Cartes de seguretat
    - 3.1.2.- Passaports.
  - 3.2.- Llicències d'obertura; posades; venda ambulat.
    - 3.2.1.- Llicències sobre posades, tendes, tavernes i cafès.
    - 3.2.2.- Registre per als comunicats d'entrada i eixida de les posades
    - 3.2.3.- Llicències per a mercaderies i venda ambulat.
  - 3.3.- Control d'armes. Llicències de caça, pesca i armes no prohibides.
  - 3.4.- Recerca i captura.

En el contingut del fons predomina la correspondència rebuda, sobretot des de la Intendència de València, així com l'enviada des de la Subdelegació a les justícies i autoritats dels pobles del districte. Així mateix, hi ha registres i llibres copiadors bastant complets de la mateixa, la qual afecta tots els àmbits de competència de la policia, entre els quals destaca el control i la repressió dels moviments liberals. Hi ha registres de cartes de seguretat i de passaports emesos, així com de llicències d'obertura, de posades i de venda ambulants. També resta testimoni sobre el control d'armes així com sobre la recerca i captura de delinqüents, desertors i opositors polítics. La documentació comptable, tanmateix, és fragmentària i testimonial.

Per a calibrar i madurar la validesa de l'organigrama que s'hi proposa és evident que poden ser útils les informacions provinents d'altres subdelegacions. A l'Arxiu Comarcal de la Segarra, la documentació conservada de la subdelegació seria bàsicament la següent:²³

- › Correspondència
- › Comunicats sobre moviments de tropes, seguretat pública, operacions.
- › Requisitòries
- › Confinaments
- › Comunicats sanitaris, mercats, subsistències
- › Correspondència sobre expedients, llicències; comunicats sobre passaports, multes, ús d'armes i establiments públics.
- › Comptes d'entrada i sortida de cabals.
- › Recaptació d'arbitris
- › Registres d'expedició de llicències
- › Padrons (escadussers) de poblacions del Corregiment.

Aquest esquema o relació de tipologies documentals no és equiparable al nostre. Possiblement, tampoc no tracta de ser un organigrama de caràcter jeràrquic. Segurament, els propis creadors dels fons o els gestors posteriors han deixat el seu segell particular.²⁴

De forma diferent, en el cas del corregiment de Puigcerdà, la poca informació que hem pogut copsar sí coincideix més amb l'estructura del nostre fons.²⁵

- › Reglaments (1824)
- › Comptabilitat (1830-1839)
- › Correspondència
  - Registres (1833-1836)

Per al cas proper del corregiment d'Alcoi, cal dir que no disposa d'un subfons o 'sèrie' referent a la subdelegació de Policia, però sí que hi ha constància de la seua existència. De fet, hi ha un expedient per a la instal·lació de la subdelegació al partit, de 1824²⁶, integrat en la sèrie de seguretat pública. Així mateix, al si del fons del corregiment, hi ha un seguit de caixes amb veredes de policia a càrrec del corregidor i subdelegat, les quals són equiparables a les de Dénia.²⁷

El que sí s'observa, tant a Alcoi com a Gandia, Sabadell i altres poblacions és la voluntat dels secretaris de concentrar les veredes i comunicacions relacionades amb el ram de policia de seguretat. A més a més, és evident que els alcaldes exercien funcions policials estretament relacionades amb el que acabem de veure i que eren practicades ja abans de la Dècada Ominosa o bé després. Amb tot, la gestió dels assumptes policials tendia a dispersar-se després de 1835 i prendre un caire més econòmic. Seria l'administració hisendística la que es faria càrrec de la gestió i recaptació relacionada amb les cartes de seguretat, els passaports i altres documents de seguretat.²⁸ Totes aquestes qüestions potser també ajuden a explicar l'habitual confusió i integració d'aquests fons amb la documentació municipal.

No anem a aprofundir en l'estudi de les sèries. Tanmateix, hem volgut, si més no, elaborar aquest quadre comparatiu en el qual hi ha dues seqüències marcades per la legislació i una altra de marcada per la realitat del nostre fons.

Taula comparativa de funcions o competències de l'alcalde de barri (Instrucció de 21-8-1768 i Reial Cèdula de 13-8-1769); dels subdelegats de policia (Reglamento de Policía para las provincias de 1824) i de les sèries del fons de Dénia.

FUNCIONS	Alcalde de barri	Subdelegat	Sèries en el fons de Dénia	Observacions i concreció de les sèries
Matrícula o padró veïnal	Sí	Sí	no	(mencions)
Expedició de cartes de seguretat	-	Sí ²⁹	Sí	Registre de cartes de seguretat
Passaports	-	Sí	Sí	Sol·licituds i passaports solts
Control de posades i mesons	Sí	Sí ³⁰	Sí	Registro de entradas y salidas de las posadas Registre de llicències sobre posades, tendes, tavernes i cafès.
Control de tavernes i cases de joc	Sí	Sí	Sí	Llicències sobre posades, tendes, tavernes i cafès.

FUNCIONS	Alcalde de barri	Subdelegat	Sèries en el fons de Dénia	Observacions i concreció de les sèries
Control de carruatges públics	-	Sí	No	
Llicències per a ús d'armes, caça i pesca	-	Sí	Sí	
Venda de mercaderies i professions ambulants	Sí (control de pesos i preus)	Sí	Sí	Registres de llicències per a mercaderies i venda ambulant
Detenció de delinqüents	Sí	-	Sí	Cerca i captura de presos
Dur un llibre de fets o incidències	Sí	-	-	
Rondes	(intent)		No	(Sí en la Governació)
Multes	-	Sí	No	(referències)
Registrar cotxes, tartanes i vehicles	-	Sí	No	
Assumptes de policia urbana	Sí	No	No	

Si més no, aquest quadre ens permet observar que el fons de Dénia manca d'algunes sèries que sí es poden trobar en altres arxius, ja que es tractava de funcions reglamentades i efectivament acomplides i gestionades: tal és el cas dels padrons de població, les multes o els registres de cotxes. La normativa no solament condicionava les funcions i, per tant, la producció de determinades tipologies documentals sinó que sovint incidia en detalls més concrets de la gestió.³¹

En general, les sèries servades són interessants pel caràcter sistemàtic de la informació i per una certa continuïtat, si bé limitada a una dècada. Donen, per exemple, una ampla informació sobre el trànsit de persones i negocis en una època inestable. Per a moltes de les continuïtats, haurem d'esperar la legislació municipal i hisendística promulgada el 1845.

Acabament

Malgrat la formació acadèmica de molts arxivers, sovint i paradoxalment, sembla un tant escadussera la simbiosi entre història i arxivística, de manera que ens trobem amb un estrany divorci entre les tasques descriptives i aquelles tècni-

ques dels historiadors més properes a l'anàlisi social i política. Força vegades, els arxivers hem practicat una història arxivística un tant egocèntrica, centrada en els nostres propis antecessors i en els instruments de descripció que confeccionaren, en els locals o en els trasllats, més que no a aprofundir en l'estructura productiva de la institució que explica i emmarca els fons documental que gestionem.³²

Al capdavant, però, hi ha bastants nexes o punts d'unió. La mateixa creació de les institucions va íntimament relacionada amb decisions de marcat caràcter polític, com és el cas que ens ocupa.³³ De fet, el primer objectiu de la jove policia no era un altre que el d'apuntalar un estat en fallida i encaçat. Per això en el fons de Dénia predomina la repressió dels dissidents polítics per damunt de la delinqüència comuna, si bé la xarxa de confidents feia aigües al bell mig d'un exèrcit, una administració i una societat penetrada pel liberalisme.

A través de la correspondència, en els darrers anys de funcionament de la subdelegació de Dénia es feia palesa la dualitat temàtica principal: per un costat, l'ordre públic i el bandolerisme; de l'altre, els temes econòmics: els ingressos i la distribució de passaports. La tramitació de passaports i de cartes de seguretat serien funcions que consolidaria la policia amb el temps. D'altres, en canvi, es traspassarien a l'administració local, com ara les llicències d'obertura i funcionament d'establiments o la confecció dels padrons de població. Encara unes darreres acabarien en les mans de la guàrdia civil, com ara els permisos d'armes.

Les friccions de la policia naixent amb el poder militar van ser importants i particularment intenses amb la Marina i els seus matriculats. A més a més, el poc esperit col·laborador dels capitans generals es complementava bé amb el recurs indefugible a la força armada local.³⁴ Al capdavant, des de 1827, les capitànies jugaren un paper innegable i protagonista en els temes d'ordre públic, si bé els caps polítics o governadors civils també prenién cartes en l'assumpte, de forma compartida.

La ISAD (g) i la NODAC, ja consolidades però en procés de desenvolupament, ofereixen un marc descriptiu que dona peu a una major atenció als fons i les sèries front a l'antic protagonisme dels catàlegs, més detallats però parcials i de vegades descontextualitzats. Evidentment, els fons policials que hem revisat tenen el seu grau de complexitat a l'hora de ser identificats com a fons, subfons o sèries incorporades als arxius municipals. La seua relació amb l'administració local ha fet que algunes sèries trobaren continuïtat al seu si i, fins i tot, que aquesta mena de fons es confongueren i continuen difusos entre els papers dels arxius locals.

Bibliografia

ALBERCH i FUGUERAS, Ramon. *Policia Municipal: 150 anys al servei de la ciutat*. Girona: Ajuntament, 2006. Amb la col·laboració d'Enric Subiña i Coll.

ALONSO i LÓPEZ, Jesús Eduard. 'Breu assaig sobre la força armada local i la formació de l'estat liberal'. *Espai Obert*, núm. 1 (1994), pàg. 27-32.

ALONSO i LÓPEZ, Jesús Eduard. 'El fons de la subdelegació de policia de Dénia (1824-1836). Estudi i descripció'. Direcció de Josep Fernández Trabal. Pràcticum: treball d'investigació. ESAGED, Universitat Autònoma de Barcelona, Cerdanyola del Vallés, 2009.

ALONSO TEJADA, Luís. *Ocaso de la Inquisición en los últimos años del reinado de Fernando VII: juntas de fe, juntas apostólicas, conspiraciones realistas*. Madrid: Zero; distribuïdor exclusiu de ZYX, 1969.

ARCOS i MARTÍNEZ, Manel. *La senda dels lladres: bandolerisme als voltants de la serra de Móstalla (1806-1839)*. València: Universitat, 2009.

ARDIT, Manuel. *Revolución liberal y revuelta campesina*. Barcelona: Ariel, 1978.

BALDÓ i LACOMBA, Marc. 'Els inicis de l'ominosa dècada al País Valencià: aspectes d'una contrarevolució (1823-1827)'. *Estudis d'Història Contemporània del País Valencià*, núm. 0 (1978), pàg. 120-164.

BALLBÉ, Manuel. *Orden público y militarismo en la España Constitucional (1812-1883)*. Madrid: Alianza Universidad, 1983.

BLANCO VALDÉS, Roberto L. *Rey, cortes y fuerza armada en los orígenes de la España Liberal, 1808-1823*. Madrid: Siglo XXI de España Editores i IVEI, 1988.

CAJAL VALERO, Arturo. *El gobernador civil y el estado centralizado del siglo XIX*. Madrid: Ministerio de Administraciones Públicas (MAP), 1999.

CASTELLS, Irene (1983): 'Conspiraciones liberales durante la Ominosa década en el País Valenciano (1826-1831)'. *Estudis d'Història Contemporània del País Valencià*, núm. 4 (1983), pàg. 67-98.

CHABÁS LLORENS, Roque. *Historia de Denia*. Alacant: Diputació Provincial. Dénia: Ajuntament, 1985. Reedició de l'obra de 1874-1876.

CHAVAUD, Frédéric. *De Pierre Rivière à Landru. La violence apprivoisée au XIXe siècle*. Belgique: Brepols, 1991.

Diccionario biográfico de políticos valencianos. 1810-2005. <www.alfonselmagnanim.com/MEDIA/dicci_pol_val.pdf> [Consulta: 26 de desembre de 2007]. 586 pàg.

GALENDE DÍAZ, Juan Carlos i GARCÍA RUIPÉREZ, Mariano. 'Los pasaportes, pases y otros documentos de control e identidad personal en España durante la primera mitad del siglo XIX: estudio archivístico y diplomático'. *Hidalguía: la revista de genealogía, nobleza y armas*, núms. 302-303 (2004), pàg. 113-114 i 169-208.

GIMÉNEZ LÓPEZ, Enrique. *Militares en Valencia (1707-1808). Los instrumentos del poder borbónico entre la Nueva Planta y la crisis del Antiguo Régimen*. Alacant: Instituto de Cultura Juan Gil Albert, 1990.

GUANYABENS i CALVET, Nicolau (1994): 'La documentació corregimental a l'Arxiu Històric de la ciutat de Mataró'. *Sessió d'estudis mataronins*, núm. 11, pàg. 15-20. www.raco.cat/index.php/SessioEstudisMataronins/article/view/113243 [Consulta: 24 de març de 2009]

JIMÉNEZ SUREDA, Montserrat. 'L'evolució de les milícies al llarg del segle XVIII'. *Afers*, núm. 52 (2005), pàg. 668-701.

LÓPEZ GARRIDO, Diego. *El aparato policial en España*. Madrid: Ariel, 1987.

MARTÍ MUÑOZ, José. *Catálogo documentación. Archivo de Denia*. Alacant: Instituto de Estudios Alicantinos, 1981.

MARTÍNEZ RUIZ, Enrique. 'El mantenimiento de la seguridad pública antes de la creación de la Guardia Civil'. Dins: *Actas del I Seminario Duque de Ahumada. La Guardia Civil: pasado, presente y futuro*. Madrid. Dirección General de la Guardia Civil y UNED, 1989, pàg. 25-54.

MARTÍNEZ RUIZ, Enrique; DE PAZZIS PI CORRALES, Magdalena. 'Milicia y orden público: crisis en el sistema de seguridad español del siglo XVIII y el Expediente de Reforma'. *Cuadernos de Historia Moderna*, núm. 29 (2004), pàg. 7-44.

NIETO, Alejandro. 'Algunas precisiones sobre el concepto de Policía'. *Revista de Administración Pública*, núm. 81 (1976), pàg. 35-75. http://www.cepc.es/rap/Publicaciones/Revistas/1/1976_081_035.PDF [Consulta: 14 de març de 2009].

Novísima Recopilación de las leyes de España: dividida en XII libros: en que se reforma la Recopilación publicada por el Señor Don Felipe II... y se incorporan las pragmáticas, cédulas, decretos, ordenes... expedidos hasta... 1804 / Mandada formar por Carlos IV. Impresa en Madrid: [s.n.], 1804.

PALOP RAMOS, José Miguel. 'Creación y establecimiento de la Compañía de Fusileros del Reino de Valencia'. *Estudis*, núm. 25 (1998), pàg. 339-354.

PALOP RAMOS, José Miguel. 'La militarización del orden público a finales del reinado de Carlos III. La instrucción de 1784'. *Revista de Historia Moderna: anales de la Universidad de Alicante*, núm. 22 (2004), pàg. 453-486.

PÉREZ GALDÓS, Benito. *Episodios nacionales. El terror de 1824*. Madrid: Aguilar, 1976, vol II, pàg. 369-468.

PÉREZ LATRE, Miquel. '“Sercar, ordenar y fer inventari y índex”. Sobre arxius i institucions a Catalunya (segles XVI-XVII)'. *Lligall*, núm. 22 (2004), pàg. 73-122.

PEGNAUTE, Pedro. *Represión política en el reinado de Fernando VII: las Comisiones Militares (1824-1825)*. Pamplona: Universidad de Navarra, 1974.

PESET REIG, Mariano i PESET REIG, José Luís. 'Legislación contra liberales en los comienzos de la década absolutista (1823-1825)'. *Anuario de Historia del Derecho Español*, núm. 37 (1967), pàg. 437-481.

QUEVEDO DONÍS, Antonio; SIDRO SURGA, José (1858). *La Guardia Civil. Historia de esta institución y de todas las que se han conocido en España con destino a persecución de malhechores*. Madrid: Imprenta y litografía militar del Atlas, 1858. <http://books.google.es/books> [Consulta: 26 d'abril de 2009].

RAPHAEL, Lutz. *Ley y orden. Dominación mediante la administración en el siglo XIX*. Madrid: Siglo XXI, 2008. Traducció de Jesús Alborés.

Reglamento de policía de Madrid y de las Provincias. Reimpreso de orden superior en Valencia y oficina de Don Benito Monfort, impresor de la Intendencia de Policía de este Reyno, 1824.

RUIZ DE MORALES, Joaquín. *Historia de la Milicia Nacional desde su creación hasta nuestros días*. Madrid: Editores Prats y Ruiz, 1855.

SALES, Núria. *Història dels mossos d'Esquadra. La dinastia Veciana i la política catalana al segle XVIII*. Barcelona: Aedos, 1962.

SASTRE REUS, Maria José; SESER PÉREZ, Rosa. 'El Archivo de la Gobernación de Dénia: aproximación al estudio institucional'. Dins: *III Congrés d' Estudis de la Marina Alta. Actes*. Dénia: IECMA; Institut Juan Gil-Albert; Escola Taller Castell de Dénia, 1990, pàg. 227-235.

SAVALL, Vicent; MARTÍ, Bernat; ALONSO, Jesús. *Vespres de revolució a Gandia (1789-1808)*. Simat de la Vallidigna: Edicions la Xara, 2007.

TORRAS i RIBÉ, Josep Maria. *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*. Barcelona: Curial, 1983.

TURRADO VIDAL, Martín. *La policía en la Historia Contemporánea de España (1766-1986)*. Madrid: Ministerio del Interior. Secretaría General Técnica; Dykinson, 2000.

Notes

- 1 Cal agrair la col·laboració de Dolores Montagut, Josep Lluís Santonja, Rosa Seser, Erola Simón, Nicolau Guanyabens i Josep Maria Masachs en la confecció d'aquest article, així com els suggeriments de Remei Perpinyà, Javier Antón, Miquel Pérez Latre i Josep Fernández Trabal.
- 2 Cf. GALENDE DÍAZ i GARCÍA RUIPÉREZ (2004), pàg. 130 i ss. i *Reglamento de policía...* (1824). pàg. 8-11.
- 3 Per aprofundir en aqueixa línia ens remetem als mateixos fons de les intendències i subdelegacions de policia, així com al nostre treball d'investigació, ALONSO (2009), a GUANYABENS (1994) i TURRADO VIDAL (2000).
- 4 TURRADO VIDAL: 2000, pàg. 21.
- 5 *Novísima Recopilación...* (1804). Veure, per exemple, llibre III, títols XIX a XXII (sobre la policia de la cort); llibre IV, títol XV (sobre superintendents de partits i províncies); llibre V, títols XII i XIII (alcaldes de les cancelleries i audiències); llibre VI, títol XI (dels estrangers); llibre VIII, títols XXX a XXXIII (de la policia dels pobles) o el llibre XII, títols XI i següents (sobre avalots, bandits, parcialitats i altres delictes).
- 6 *...zelando sobre los procederes y operaciones de los que residieren en ellas, [a fin de que] se consiga la quietud y emmienda de los insultos y alborotos a que son tan propensos estos naturales*. TORRAS i RIBÉ: 1983, pàg. 177-178.
- 7 Cf. TURRADO VIDAL: 1990, pàg. 37-38; GIL MARQUÉZ: pàg. 59-60; BALLBÉ: 1983, pàg. 38.
- 8 GARRIDO: 1987, pàg. 35. Una forma ben gràfica i precisa d'expressar això mateix és la de PÉREZ GALDÓS: 1976, vol II, pàg. 435. *Pero, señora doña Jenara de mis pecados, si aquí no hay causas, ni jurisprudencia, ni ley, ni sentencia, ni testimonio, ni pruebas, ni nada más que el capricho de la Comisión Militar y de la Superintendencia, sometidas, como usted sabe, al capricho más bárbaro aún de los voluntarios realistas*.
- 9 PEGENAUTE: 1974; BALLBÉ: 1983, pàg. 87 i ss. Aquestes comissions van ser creades pel ministre de la Guerra pràcticament alhora que la Superintendència de policia, segons Reial Ordre de 13 de gener de 1824. Aquest conjunt d'antecedents contradiuen algunes històries paraoficials de la policia actual, les quals associen la creació de la policia amb la defensa dels drets i les llibertats dels ciutadans. En la visió literària del liberal Galdós (1976: pàg. 419), *La*

Superintendencia de Policía y la Comisaría militar se diferenciaban poco en el fondo y en la forma.

- 10 Va ser publicat en una reial cèdula de 13 de gener i va ser reformada segons reglament de 14 d'agost de 1827 (en Reial Cèdula del 19 d'agost). Les atribucions atorgades al jutge superintendent eren la de dirigir la policia general així com servir de conducte als subdelegats de les províncies per als seus comunicats i consultes amb el govern. Proposava els empleats de reial nomenament i nomenava per si els altres. Recaptava i administrava els impostos corresponents al ram i per això disposava d'una comptadoria i una tresoreria principal, amb comptadors i dipositaris a les províncies.
- 11 *Creería ofender la delicadeza y celo de usted por el mejor servicio del Rey si tratara de encarecer la importancia en el escrupuloso desempeño de un establecimiento cuyas ventajas descansan a primera vista, después de la ominosa crisis que acabamos de pasar y en la que ha corrido riesgo de poder sumergirse el estado, acaso sin retorno, por los excesos de una exaltación sin límites y de unas ideas trastornadoras de todo sistema de gobierno.* Arxiu Municipal de Dénia (en endavant AMD), Subdelegació de Policia (en endavant SP), 5/1-1. També en Arxiu Municipal d'Alcoi (en endavant AMA), sig. 5436/002. *Expediente de la Instalación de la Subdelegación de Policía en esta villa y su partido y demás practicado en su consecuencia para dicho establecimiento.* 1824.
- 12 BALLBÉ: 1983, pàg. 90-92. Les opinions de bisbes i capitans generals foren evacuades als 'Informes sobre el Estado de España', de 1825.
- 13 Un cas diferent era el del corregidor d'Alcoi, de formació jurídica, jutge i advocat dels reials consells. Veure AMA, sig. 5436/002.
- 14 *Si a pesar de esto considerase usted incompatibles los cargos de la gobernación militar y política con los acumulativos del ramo de policía, me parece puede y debe representarlo a Su Magestad por mi conducto sin perjuicio de esforzar su acreditado celo en el pronto despacho de las actuales cartas de seguridad en todos los pueblos.* AMD, SP, 5/1. Ofici de l'intendent de 13 d'agost de 1824. No tenim notícia que arribés a presentar cap memorial.
- 15 AMD, SP, 5/1. Ofici de l'intendent de 13 d'agost de 1824.
- 16 AMD, SP, 5/1-2. Ofici de l'intendent d'11 de juny de 1824.
- 17 AMD, SP, 5/1-2. Oficis de 23 d'abril i d'1 de juny de 1824.
- 18 AMD, SP, 5/1-2. Ofici de 29 d'abril de 1824.
- 19 GUANYABENS: 1994, pàg. 15-16. Segons ens diu, aquesta documentació corregimental, dins de la qual s'hi serva, de vegades, la corresponent a les subdelegacions de policia, és reduïda, fragmentada, barrejada amb la documentació municipal i descompensada.
- 20 *Ibidem*, pàg. 18
- 21 Potser valga la pena encartar la curiosa identificació que Martí fa d'aquest fons: *documentación de lo que en términos generales podríamos llamar la gestión táctica policial en la Gobernación de Denia y de cuyas iniciales se forma la sigla que le da nombre.* Certament, no veiem necessària la creació d'un nou concepte i sigles quan la normativa i els impresos parlen ben explícitament de 'Subdelegación de Policía de Denia'. Del seu contingut, remarcava el seu interès per a l'estudi de la repressió fernandina, posterior al Trienni liberal. MARTÍ: 1981, pàg. 8-9.
- 22 Allò que sí hem fet és reagrupar la comptabilitat i la correspondència en un gran apartat referent a l'administració. També hem diferenciat, entre les funcions-activitats, la de recerca i captura. Finalment, hem distingit tres sèries entre les llicències d'apertura: les llicències sobre posades, tendes, tavernes i cafès; el registre per als comunicats d'entrada i eixida de les posades i les llicències per a mercaderies i venda ambulants.
- 23 Segons ens informa la directora d'aquest arxiu comarcal, Dolors Montagut, la documentació del corregiment de Cervera va arribar a l'Arxiu Comarcal juntament amb la documentació municipal de Cervera. A hores d'ara l' inventari és molt sumari i no es troba informatitzat. Pel que

fa la Subdelegació de Policia, hi ha 35 capses classificadores, amb una cronologia que va de 1823 a 1842.

- 24 Del seu costat, la correspondència, a diferència de Dénia, es troba repartida en diferents apartats temàtics o funcionals: un per als assumptes de gestió burocràtica (llicències, armes...); un altre per als comunicats relacionats amb la sanitat i els mercats, i un altre de genèric. Els comunicats sobre seguretat pública i moviment de tropes també es troben diferenciats. Hi ha dos epígrafs amb contingut econòmic i uns padrons de població que, per escadussers que siguen (cosa lògica, donada la seua problemàtica confecció), hauran de tenir un gran valor informatiu.
- 25 'Arxiu Històric Comarcal de Puigcerdà: fons del Corregiment de Puigcerdà (1716-1840)'. Opuscle. Puigcerdà: Consell Comarcal de la Cerdanya, etc., 1999. Facilitat per Erola Simón, de l'Arxiu Comarcal de la Cerdanya.
- 26 Arxiu Municipal d'Alcoi, sig. 5436/002. Informacions degudes al personal i director del seu Arxiu Municipal, Josep Lluís Santonja.
- 27 AMA, sigs. 2604 a 2607. Són bàsicament veredes que comprenen el període 1824-1832.
- 28 El 1858, per exemple, els arbitres per a l'expedició de documents de seguretat depenien de la *Delegación de la administración principal de Hacienda Pública para la expedición de documentos de vigilancia en el Gobierno de Provincia*. Per això l'alcalde de Gandia subscribia un compte a l'esmentada delegació de València. En el document, preimprès, es donava compte dels ingressos en concepte de cèdules de veïnatge, passaports, permisos i llicències per a establiments públics i per a l'ús d'armes. Arxiu Històric de la Ciutat de Gandia, AB-1592/5.
- 29 El capítol XI del reglament versa de *las matrículas y cartas de seguridad*.
- 30 El capítol XIII del reglament versa de *las fondas, posadas, cafés y demás casas públicas*.
- 31 Així, per exemple, la *Instrucción provisional de contabilidad de 1825* remarcava que *Se pondrá especial cuidado en la numeración correlativa de los pasaportes, llevando los libros de registros sin enmiendas ni raspaduras... remitirán los depositarios a la depositaria principal de su respectivo distrito dos estados arreglados a los modelos adjuntos. Cuidarán los alcaldes... presenten los depositarios en la contaduría de la subdelegación a que corresponda, la cuenta general* (dels documents rebuts i dels cabals).
- 32 No és el cas de l'article de Miquel Pérez Latre sobre arxius i institucions a la Catalunya moderna, on hi apareix una acurada relació de les tasques de producció documental assenyalades als escrivans de la ciutat de Barcelona. Cf. PÉREZ LATRE (2004), pàg. 81.
- 33 Al capdavant, el temor a la revolució acabaria sent el 'leit motiv' de l'existència de la policia, la qual cosa sovint feia abdicar molts liberals dels seus mateixos principis Cf. RAPHAEL (2008), pàg. 135.
- 34 El superintendent Recacho, el 1826, afirmava dels capitans generals que *Siempre se ha auxiliado con mezquindad y nunca se le ha franqueado el auxilio que ha pedido y necesitado...* cf. TURRADO (2000) pàg. 104.

RESUM

El present estudi tracta de dilucidar el context de creació i l'estructura d'un fons policial generat arran de la institució, el 1824, de la Policia General del Regne, fet que sol considerar-se el moment fundacional de la policia estatal a Espanya. A tal fi es combinen tècniques arxivístiques i historiogràfiques, coincidents en l'anàlisi institucional. Els fons de les subdelegacions de policia com la de Dé-

nia ens han arribat escadussers i desestructurats al si dels antics corregiments borbònics i solen trobar-se avui en arxius locals i comarcals. No obstant això, a partir de la legislació, del mateix fons de Dénia i contrastant d'altres casos, s'hi proposa un quadre de classificació.

RESUMEN

Este estudio trata de dilucidar el contexto de creación y la estructura de un fondo policial generado a raíz del origen, en 1824, de la Policía General del Reino, hecho que se suele considerar el momento fundacional de la policía estatal en España. Con esta finalidad se combinan técnicas archivísticas e historiográficas, coincidentes en el análisis institucional. Los fondos de las subdelegaciones de policía, como el de Denia, han llegado descabalados y desestructurados en el seno de los antiguos corregimientos borbónicos y suelen encontrarse en archivos locales y comarcals. No obstante, a partir de la legislación del propio fondo de Denia, y contrastándolo con otros casos, se propone un cuadro de clasificación.

ABSTRACT

This study aims to clarify the story behind the creation and structuring of a police documentary collection started in connection with the establishment of the General Police Force of the Kingdom in 1824, the date which is considered the founding moment of the Spanish national police force. In order to meet this objective, archival and historiographic techniques come together and combine in institutional analysis. The documentary collections of the regional police stations, like that of Dénia, came into the hands of the old Bourbon territorial governments, scattered and destructured, and tend to be found in local and regional archives. Nevertheless, based on the legislative management of the Dénia collection, and contrasting it with other cases, the study is able to propose a classification table.

RÉSUMÉ

Cette étude a pour objectif d'élucider le contexte de la création ainsi que la structure d'un fonds d'archives de police dont l'origine remonte à l'instauration, en 1824, de la police générale du Royaume, ce fait étant habituellement considéré comme la fondation de la police d'État en Espagne. À cette fin, les techniques archivistiques et historiographiques ont été associées lors de l'analyse institutionnelle. Les fonds des sous-délégations de la police, comme celui de Dénia, sont arrivés bien incomplets et déstructurés au sein des anciennes circonscriptions bourboniennes et se trouvent habituellement dans les archives locales et régionales. Néanmoins, à partir de la législation du fonds de Dénia et en le comparant avec d'autres cas, il a été possible de proposer un tableau de classification.